

נתחלף חלב בשומן, והרבה שגגות הן [והוא הטעם לדין הבאת פר העלם דבר – שאין כאן שגגות של יחידים אלא שגגה אחת לכלל הציבור. ע' בלשון רש"י להלן ז: בד"ה אין חייבין בקרבן]. אך מלשון התוס' לא כ"כ משמע כן. ובפשטות נראה שסוברים שכוונת התורה בדין זה שאין ב"ד חייבים אלא על שגגה שנתלו בהם והם המכשילים, אבל אם גם בלעדדיהם היו חוטאים – פטורים.

ולפי זה נראה לכאורה שלדעת התוס' אין זה מיעוט בהצטרפות הרוב, שהרי כאן 'שגגה אחת' היא אלא שפטרה תורה מחיוב פר. אך לפי האמור לעיל גם לפי זה יתחייב הציבור כשבה ושעירה, הואיל ואין כאן חלות חיוב פר.

(ע"ב) 'תרתית למה לי' – נראה פירושו שאין חידוש בתלמיד יותר מאחד מהדיינים. ואין לפרש הקושיא דלכתוב תלמיד ונדע מק"ו אחד מהן – שאין זו קושיא, חדא משום דתנא דמתניתין נקט בדרך 'לא זו אף זו' כדלעיל. ועוד, הלא יש חידוש שאפילו אחד מהן שידע אינו בכלל מזיד או קרוב למזיד.

'אמר רבא: כגון שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא. אמר ליה אביי: כי האי גוונא מזיד הוא?...' – נראה, לאו דוקא כגון בן עזאי ובן זומא או שאר תלמיד שהגיע להוראה, אלא הוא הדין לשאר כל אדם שיודע בעצמו שטעו, ולפי דעתו אסור לו לשמוע בקולם, ועבר – הרי זה נחשב כמזיד.

ואמנם לפי האמת אין ידיעתו כלום כנגד ידיעת בית דין, שהרי אינו בר הכי כלל. ולכן בסתם כשהוא מבטל דעתו לב"ד ושמע בקולם – נחשב 'תולה בב"ד' ופטור, שהרי על פיהם עשה ואינו טועה במצוה לשמוע דברי חכמים, כי באמת היה לו לשמוע להם ואין לידיעתו כל תוקף מחייב (וכדמשמע בר"ח ג: ובאופן זה יש לפרש דברי הרמב"ם שגגות יג,ה), אולם כשסבר שאסור לו לשמוע, והרי ידיעתו היתה מכוונת לאמת, ולא שלהם – אין כאן שום שגגה וטעות. ואפילו למאן דאמר 'חיד שעשה בהוראת ב"ד חייב', הרי לא עשה על פי הוראתם, כי סבר שאסור לו לשמוע, אע"פ שבאמת היה מותר לו לשמוע. והרי זה דומה ל'מבעט בהוראה', שאע"פ שחייב לשמוע בקולם, כיון שבדרך כלל אינו רגיל לשמוע – לא תלה בהם, ואף כאן לא תלה בהם.

וכן מבואר בתוס' רא"ש ריש המסכת. וכ"מ מפשטות לשון ר"ח שם. וכן משמע בירושלמי שהביא הרא"ש כאן (וכדלהלן ד:). ובפסקי הרי"ד משמע שאפילו כל אחד מהקהל שידע שטעו, אע"פ שסבור בלבו שהוא הטועה כיון שרבותיו מיתרים – חייב. [וצדד לומר שאין גורסים במשנה 'ידע אחד מהן' אלא 'ידע אחד'].

דף ג

באורי פשת

'מיעוט בחלב ומיעוט בעבודת כוכבים מהו...' – התוס' הקשו מה יביאו, וצדדו שיביאו גם קרבן על חלב וגם על עבודת כוכבים. וכן נקט החזו"ן איש (יד,יא), שכל מיעוט מסייע למיעוט האחר להחשב כרוב.

והגר"ח הלוי פרש בדעת הרמב"ם [שפסק (שגגות יג,ד) מיעוט בחלב מיעוט בעכו"ם מצטרפים, והשיגו הראב"ד הלא היא בעיא דלא איפשטא וכיצד יביאו קרבן מספק] שלא נסתפקו בגמרא לענין הבאת קרבן – שזה אי אפשר מאחר וחלוקים בקרבנותיהם, אלא צירופם יועיל רק לענין זה שיש כאן רוב ציבור החוטאים בהוראה ואינם מביאים קרבן יחיד. [וזה על פי מה שנקט הגר"ח שאף בכגון דא שאין מביאים פר, אין תורת קרבן יחיד].

ויש מי שפרש שלפי הצד שמצטרפים, יביאו פר לפי שהוא הקרבן הכללי לכל החטאים, והוא שייך אף בעבודת כוכבים. ואמנם אי אפשר להביא קרבן המיוחד לחטא ע"ז, לפי שאין רוב חטאיו בו, אבל אפשר להביא פר מפני שהוא שייך ומכפר הן על חלב הן על עכו"ם (ע' קהלות יעקב ג שכתב להוכיח סברא זו).

זמת אותו בית דין, ועמד ב"ד אחר וחזרו וחזרו... – לכאורה הוא הדין בלא הוראה שניה, דלמאן דאמר ציבור מייתי יש להסתפק האם חייבים. וזה שנקט הורו, יש לומר שבא להשמיענו שאפילו הכי פטורים למ"ד בית דין מייתו.

(ע"ב) 'מאה שישבו להורות' – חיוב הבאת פר אמור רק בב"ד הגדול או בב"ד של השבט (כדלהלן ה – מחלוקת ר"י וחכמים), אך צריך שאותו ב"ד יהא ממונה מהקהל. ונראה שיש רשות לבית דין הממונה להושיב דיינים נוספים על שבעים ואחד, וכן יכולים להעמיד דיינים במנין ע"א כאשר נעדרו קצתם מן המושב. ונראה שגם לאותם יחידים שמושיבים אותם להוראה אחת, יש להם דין סנהדרין וצריכים להיות שלמים בכל התנאים הצריכים לסנהדרין, כמו יחוס כשר ויש לו בנים (כדלהלן ד:) – כי מה לי מינוי לשעה מה לי מינוי לעולם (עפ"י חו"א יד, יח).
ע"ע במובא בסנהדרין ג: אודות בית דין שקול כשיש מספר דיינים יותר מן הנדרש. וכתבו אחרונים שאין להוכיח מכאן, כי אפשר ש'מאה' לאו דוקא.

'כגון שהרכין הוא אחד מהן בראשו' – אין הכוונה שהרכין ראשו לומר שגם דעתו כן, שזהו שקר ואינו רשאי לומר שדעתו להתר בזמן שדעתו לאיסור. וקרוב הדבר שאם עשה כן, אינו נחשב ממנין הסנהדרין בהוראה זו, אלא נראה שהרכין ראשו לומר שכיון שדעת הרוב להתר על כן הלכה כמותם. והוא הדין אם אמר בפירוש שמותר משום שהלכה כרבים (עפ"י חזון איש יד, יא).

ואלא מאי כל עדת דקאמר רחמנא? הכי קאמר, אי איכא כולם הויא הוראה, ואי לא לא הויא הוראה' – יש לשאול פשיטא, כיון שאין שם מנין הנצרך לבית דין הגדול, אין זה בית דין. ונראה שהכוונה 'איכא כולם' – ששתקו [ולאוציא מרבי יונתן המצריך הוראת כולם ממש או הסכמה בהרכנת ראש שהלכה כרבים], אבל אם האוסרים מוחים ואומרים 'טועים אתם' – אין זה 'כולם' בהוראה. ולכאורה נראה שהשעה הקובעת היא שעת המנין או ההוראה, וכל ששתקו באותה שעה אעפ"י שאמרו דעתם בשעת משא ומתן – הרי זו הוראה (עפ"י חזון איש שם. וכיו"ב פירש בספר 'הגה האריה' והביא סיוע מהתוספתא 'חומר בהוריה שאין בדיני נפשות, שבהוריה עד שיררו כולן' – כלומר שאין ביניהם חולק על ההוראה [אלא ששם פירש שדברי רבי יונתן לא נדחו למסקנא, שהקושיא מהגוי כולו' יש לתרצה בקל, כי אינה אלא אסמכתא בעלמא, ועוד דגברא אגברא לא קא רמינן]).

א. צריך באור לפי"ז מה טיבה של שתיקת המיעוט; אם ענינה כהסכמה, א"כ מה בינה ובין הרכנת ראש ומאי איכא בין רבי יונתן לדיין. ולכאורה השתיקה כמוה כהימנעות הדיינים מהשתתפות בהוראה זו. אך הלא דיין שאמר 'איני יודע' כמאן דליתיה דמי (ע' סנהדרין יז). וגם מפורש בתורת כהנים שאם אמר אחד 'איני יודע' פטורים. וצ"ל שהשתיקה כהסכמה להוראה אבל לא כהסכמה מפורשת, ובוה נחלקו רבי יונתן וחכמים, האם די בהסכמה כזו להחשב הוראה מפי כולם. ושמא יש לומר שהשתיקה נחשבת כהימנעות הדיין מלהשתתף בהוראה [אם מפאת שאין הדבר ברור לו לגמרי או מסיבה אחרת], ואעפ"כ כיון שהוא נמצא שם ואינו חולק על ההוראה – נחשב כיש שם כולם. ואמנם לענין דיני נפשות ולכל דבר

שצריך מניין מסוים, אין דיין כזה מתחשב, מאחר וצריך להגיד דעתו, אך כאן שלענין עצם ההוראה אין צריך ע"א זקנים, רק לענין הבאת פר נתחדש שצריך שיהיו כולם, הרי יש כאן 'כולם' כיון שהוא נוכח ואינו מביע דעה הפוכה. ושמה הוא הדין כשאומר בפירוש 'איני יודע' מועיל לדין, וברייתא דתו"כ שפוטרת – אפשר שהולכת בשיטת רבי יונתן שמצריך הוראת כולם בפועל.

ב. מדברי רש"י (במשנה ד: ד"ה או, ולהלן ז. ד"ה כשבה) משמע שפירש 'איכא כולם' כפשוטו. ומה שהקשה בחזו"א פשיטא, לכאורה היה נראה לומר שאעפ"י שאין שם כל הע"א זקנים, עדיין שם 'בית דין הגדול' עליהם, וכל הוראה שאינה צריכה ע"א – כשרה בהם. ועל כן הוצרכנו ללמוד שאין בזה דין 'הוראה' לענין שגגת הוראה. וכנראה פשוט לו להגאון ז"ל שאין שם 'ב"ד הגדול' בפחות מע"א. וצ"ע מנין. [ועוד יש לברר לפי האמת, האם מביאים פר רק כשהורו כשהם יושבים בלשכת הגזית, או אף בכל מקום. וכן מסתבר לכאורה].

'קולר תלוי בצואר כולן' – פירוש 'כולן' – כל המסכימים להטיה, אבל לא כולם ממש, כי המיעוט המתנגד מה היה לו לעשות (ערוך לגר סנהדרין ז)

נקט שמדובר על טעות, אך אפשר שיש כאן הוראה כללית לכל הדינים, לומר שאחריות הענין מוטלת על כל היושבים שם, לעיין ולבדוק היטב.

ומכל מקום מבואר שהמיעוט הסבור שהרוב טועים, אין מוטל עליו לעשות טעדיק כדי להפריד החבילה, שלא יצא הדין לאור. וע"ע ביוסף דעת סנהדרין יז.

'מאי טעמא דרבי שמעון, הואיל וברשות ב"ד הוא עושה. איכא דאמרי... אומר היה רבי שמעון כל הוראה שיצאה ברוב צבור, יחיד העושה אותה פטור, לפי שלא ניתנה הוראה אלא להבחין בין שוגג למזיד' – לפרש"י, לשתי הלשונות מתפרשים דברי רבי שמעון כמאן דאמר יחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור. ואולם יש מפרשים (עפ"י דברי הרמב"ם) שלפי לשון ראשונה אכן טעמו של רבי שמעון משום שכל יחיד העושה ברשות ב"ד פטור, אבל ל'איכא דאמרי', לא משום רשות ב"ד הוא נפטור [כי יש לומר שנוקטים יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב], אלא משום שנתפשטה ההוראה ברוב ציבור, הלכך נחשב החוטא כאנוס מפני שתלה בהנהגת הציבור.

ומה שאמרו 'לפי שלא ניתנה הוראה אלא להבחין... יש לפרש (עפ"י רבנו חננאל): לא ניתן הפר הקרב על ההוראה אלא להבחין מכאן ולהבא בין שוגג למזיד, שכל מי שידע שקרב הפר, שוב לא יוכל לומר שוגג הייתי. ואולם זה שלא ידע מחזרת הב"ד ומהקרבת כפרתו, עדיין נידון כאנוס מפני שעשה על פי הוראה שפשטה ברוב ציבור (עפ"י קהלות יעקב א).

ויש מפרשים טעם אחר לכך שהוראה שפשטה ברוב ציבור יש לפטור אפילו למאן דאמר יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב [לא מפני שנחשב כאנוס מפני פשיטת ההוראה בציבור ע"ע במש"כ בסמוך ב'הערות ועיונים' שיש לפקפק בסברא זו]; מפני שבציבור שחטאו בהוראה לא נאמרה תורת חטאת יחיד (כן מבואר בחדושי הגר"ח הלוי ובחזו"א).

א. יש להעיר שגם בתוס' כאן מבואר דלאיכא דאמרי אפשר שיחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב, ודלא כרש"י שכתב לפטור. ואילו בשבת (צג.) מבואר לגרסת רש"י שסבר ר"ש ישעיה"ד חייב, והתוס' שם כתבו שפטור מטעם אנוס. וצ"ע.

ב. גם לפי הפירוש הנ"ל שכל הוראה שיצאה בציבור נידון בה היחיד כאנוס, ניתן לפרש כפרש"י 'לפי שלא ניתנה הוראה אלא להבחין בין שוגג למזיד' – 'שוגג ומזיד' לאו דוקא, אלא כלומר בין שגגה רגילה שחייבים עליה לשגגת אונס הפוטרת. [וכעין שנאמר ביטוי זה בענין התראה, ושם אינו 'שוגג' ממש שהרי אף אם התרו בו בהפרש של כדי דיבור למעשה פטור, הגם שיש להניח שהוא מזיד, תדע שהרי עדים זוממים חייבים ללא התראה (וכמוש"כ הקצוה"ח כח סק"ח) – אלא הכוונה

להבחין בין דרגות שונות של זדון הלב (ע' בספר שעורי דעת ח"ב 'העלם וזכירה'), הכא נמי בין שגגה המחייבת לשגגה הקרובה לאונס. וע"ע מש"כ במכות ז': על ביטוי 'אנוס' ביחס למזיד, שהכוונה לשוגג].
ג. פירוש נוסף בחילוק שבין שתי הלשונות ובכללות הענין, ע' בשו"ת אגרות משה חו"מ ח"ב א.

'ואיבעית אימא רב כאידך תנא סבר דתניא איפכא...' – לכאורה צריך לומר שגם תנא דמתניתין שונה איפכא, שאם לא כן מדוע פוטר רבי שמעון. ואכן מפירוש רבנו חננאל נראה שלא גרס בתירוצו 'רב' וקאי אתנא דמתניתין. וגם מרש"י משמע כן. [ואין נראה לומר שלולא דברי רב הוה אמינא דרבי שמעון פוטר משום חשש מזיד, שמסתמא נודע לכל שחזרו – שהרי אומר בפירוש ששגג ומדוע לא להאמינו, וכל שכן כשלא הביאו כפרתן].

'אמר ר' יוחנן: אשם תלוי איכא בינייהו. אמר ר' זירא: משל דר' אלעזר למה הדבר דומה...' – מבוואר מכאן שאף אם ודאי חטא והספק הוא אם נחשב תולה בב"ד אם לאו – חייב אשם תלוי. וספק זה קשה לפרשו שהוא ספק שבמציאות, שהרי אין כאן ספק במאורעות, אלא שלא הכריעו חכמים בדינו אם נקרא 'תולה בבית דין' (חזו"א הוריות יד, יב).

ע' כריתות יז דרבי אלעזר (לגרסת השטמ"ק) לא בעי חתיכה משתי חתיכות לענין חיוב אשם תלוי. ואולם הרמב"ם אע"פ שפסק כאן כר' אלעזר, פסק שאינו חייב אשם תלוי אלא בדאיבע איסורא. וכבר עמדו על כך המפרשים – ע' באר שבע וקרן אורה; מנחת חינוך קכ, ט.

הערות ועיונים

'הורו ועשו – ר' מאיר פוטר וחכמים מחייבין. מאן עשו, אילימא ב"ד, מאי טעמא דרבנן דמחייב... אמר רב פפא...' – התוס' לעיל (ב. ד"ה בין) נסתפקו האם ב"ד עצמם שחטאו על פי הוראתם, חייבים להביא כשבה או שעירה. ולכאורה היה ניתן לפרש ברייתא זו כפשטותה, שר' מאיר וחכמים נחלקו בשאלה זו, האם ב"ד מביאים כשבה או שעירה. ומדלא פרוש כן מוכח שפשוט לגמרא כצד אחד, ואין בדבר מחלוקת. וזהו שנסתפקו בתוס' כאי זה צד.

'אין בית דין משלים לרוב ציבור' – טעם הדבר, לכאורה היה מקום לפרש לפי מה שצדדו התוס' לעיל (ב. שב"ד שחטאו בעצמם על פי הוראתם לעולם חייבים כשבה או שעירה, י"ל שלכך אינו משלים לרוב, משום שצריך רוב שיתלו בב"ד, והרי הב"ד עצמו לעולם אינם תולים בב"ד אלא כשוגגים שגגת מעשה. [ולפי זה נראה שאעפ"י שאינו משלים לרוב ציבור, יש לנו להחשיבם בחשבון הקהל שלא חטאו, לעשות את החוטאים בהוראה למיעוט].
אך מכך שהתוס' לא פשטו ספיקם מדברי הסובר ב"ד משלים לרוב ציבור, להוכיח מזה שאף הב"ד עצמם נחשבים כתולים בב"ד – מוכח לכאורה שגם אם חייבים כשבה ושעירה כי לדידם הוי כשגגה עצמית, שאינם תולים באחרים, מ"מ אפשר שנצרפם לרוב ציבור, כיון שסוף סוף חטאו בגלל הוראתם. [ויש נפקותא בדבר גם לענין כהן משיח שחטא – ע' להלן ז.].
ואין דומה זה לדיין שידע שטעו וטעה במצוה לשמוע דברי חכמים שאינו מצטרף להוות רוב (כמוש"כ הרמב"ם יג, ה), כי שם טעותו אינה שייכת כלל להוראה.

ויש לדקדק כן מדברי הרמב"ם (יג, ו) שכתב הורו ב"ד שוגגים וידעו הקהל שטעו ושאין ראוי לקבל מהם ואעפ"כ עשו על פיהם, הב"ד פטורים מפני שלא עשו הקהל מפני הוראתם שהטעתם, והחוטאים פטורים שהרי הם מזידיים. ולכאורה היה יכול לכלול בטעם האחרון הכל, שלכך גם ב"ד פטורים כיון שהחוטאים מזידיים – אך לפי הנ"ל מובן שכל שהחטא נעשה בגלל ב"ד, שייך לחייב פר ולא אכפת לן בשגגת החוטאים.

[ובזה אולי יש לישב דברי הרמב"ם (יג,ה) שהורו ב"ד ונתחלף לו חלב בשומן אינו מצטרף לרוב ציבור מקרא ד'בשגגה' – שגגה אחת. והעירו אחרונים הלא כיון שפסק כרבי יוחנן (כמוש"כ הכס"מ ועוד) שאין זה כיחיד התולה בב"ד, מה צריך לטעם דשגגה אחת. ולהאמור אפשר שמ"מ סלקא דעתין לצרפו כי חטא בדבר שב"ד הורו, וגם לולא שנתחלף לו בשומן היה אוכלו משום ההוראה. ועדיין צ"ע].

ואם כן צריך לומר שהטעם שאינו משלים לרוב ציבור הוא מגזרת הכתוב דהקהל ועשו שמעשה תלוי בקהל בלבד. ולפי"ז אפשר שכמו כן אין להחשיב את הב"ד כ'קהל' לעשות את החוטאים למיעוט.

'ואי בעית אימא שבט שעשה בהוראת בית דינו...' – לכאורה היו יכולים להעמיד גם בהוראת בית דין הגדול חטא שבט אחד, דהיינו מיעוט שבטים ואנשים, ותלוי במחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה להלן (ה). שר"מ פוטר ור"י מחייב (כמבואר שם בע"ב).

'פשיטא מרובין ונתמעטו... מועטין ונתרבו...' – לכאורה הוא הדין כשחטאו רוב קהל שבא"י וירדו מקצתם לחו"ל עד שנעשו החוטאים מיעוט, או שעלו אנשים שלא חטאו מחו"ל לארץ ישראל לאחר שחטאו רוב אנשי א"י ונעשו החוטאים מיעוט. וכן לאורך גיסא, מיעוט חטאו וירדו חלק שלא חטאו, ונעשו החוטאים רוב.

ויש להסתפק כשחטאו רוב אנשי א"י ואח"כ עלו מחו"ל חוטאים, ועתה אין רוב קהל שחטאו בא"י אבל יש רוב חוטאים. ומצד הסברא נראה שבאופן זה חייבים, כי בין בשעת החטא בין בשעת הידיעה יש רוב חוטאים, ומאי אכפת לן שאין רוב שחטאו בארץ. וצ"ע.

רד"ה פשיטא... שמתו מקצתן...' – נראה שהוא הדין דלבתר הכי נולדו [או נעשו גדולים. צ"ע], והחוטאים נהפכו למיעוט.

רש"י ד"ה מועטין – כגון שהורו ב"ד ועשו מיעוט קהל על פיהם, דיחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור' – למאן דאמר ב"ד מביאים פר, אפשר לומר שאף אם יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב, הוי 'מפטור לחיוב', שהרי הב"ד היו פטורים ונתחייבו. או שמא אין הדבר תלוי באדם שמתחייב אלא כמתכפר, ויש מקום לומר שהציבור הם ה'מתכפרין' אף אם ב"ד מביאים – ע' לעיל.

שם. ע' בתוס' הרא"ש. ומשמע מתוך דבריו שלדעת האומר יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב, אם יסבור כרבי שמעון שצריך חטאה וידיעה בחיוב, מועטין ונתרבו – פטור. וזה צריך באור, הלא באופן זה אין חיוב פר, ומדוע אין כאן חטאה וידיעה בחיוב אחד של כשבה ושעירה – ומוכח שברוב לא נאמר כלל תורת קרבן יחיד, אף כשאין פר.

אך נראה שבמקום שנתמעט מעיקר חיוב פר, כגון שלא היה שם מופלא שבב"ד וכד', חייבים כשבה ושעירה (כמפורש להלן ז.), ודוקא כאן שאילו היו חוטאים במצב זה שנתרבו היו חייבים להביא ממש, הלכך נחשבת זו 'ידיעה בפטור' כלפי כשבה ושעירה.

ור"ח כתב שחייבים כשבה ושעירה ולא חילק בין ר' שמעון ורבנן. אך אין הוכחה מדבריו דלא כהתורא"ש, כי שמא י"ל שכתב זאת למאי דקיי"ל כרבנן. או כיון שנקט שלר' שמעון בלאו הכי פטור, דס"ל יחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור (ע' בסוגיא שבת צג ובמפרשים).

'איבעיא להו הורו ב"ד חלב מותר ועשו מיעוט הקהל וחזרו ב"ד בהן והורו ועשו מיעוט אחר מהו, כיון דשתי ידיעות נינהו לא מצטרף...' – למאן דאמר יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב, יש לעיין באופן שנודע

לחוטאים לאחר חזרת ב"ד בראשונה, והרי יש להם חטא וידיעה בחיוב כשבה או שעירה, האם גם אז יש מקום להסתפק שמא יצטרפו המיעוט האחר עמהם להביא פר [ואעפ"י שמביאים כו"ש, זהו בתורת כפרת יחידים, אבל לכפרת 'ציבור' אין די בכך וצריך פר], או שמא אין שייך חיוב כו"ש עם חיוב פר. ונראה לכאורה דלמ"ד ציבור מביאים אין פר, אך למ"ד ב"ד מביאים יש להסתפק (כספק המוזכר לעיל) האם בא על חטא הרבים וכאן הלא חלקם מתכפרים בכו"ש, או שמא בא על ההוראה, והאיכא.

ויש צד לומר אפילו אם הפר בא על חטא הרבים ואולי גם למ"ד ציבור מיייתי, אפשר שאין צריך שהפר יכפר על רוב ציבור אלא כל שחטאו רוב – כפרתם בפר, ואף אם חלק נתכפר כבר, כיון דאיכא רוב חוטאים ע"י העלם דבר, איכא לפר. וראיה לזה, מדברי התוס' שצדדו לומר דכשהורו בע"ז ובחלב יתחייבו קרבן דעכו"ם וקרבן דחלב. והנה כשמביאים אחד כבר נתכפרו חלק מן הציבור ונשאר רק מיעוט קהל, ואפילו הכי מביאים קרבן שני. וע' בתד"ה אלא, דמשמע דלמ"ד ציבור מביאים, פשוט שצריך ידיעה של כולם ואין די בידיעת מיעוט, הגם שיש רוב חוטאים. וצ"ע.

– הא דסבירא ליה לרבן גמליאל (בכריתות יב:) אין ידיעה לחצי שיעור – אין הטעם משום שצריך ידיעה המחייבת, וכל ידיעה שאין מתחייב בה, אינה ידיעה לחלק, דהא הכא נמי ידיעתם הראשונה אינה מחייבת פר ומדוע לא יצטרפו. אלא טעמו שצריך ידיעה על חטא גמור שיכול לחייבו.

ולחכמים האומרים יש ידיעה לחצי שיעור, הכא שאני, כי ידיעתם הראשונה אינה כלום וכמאן דליתא דמי, שחיוב הפר בא על חטא הציבור ועדיין אין כאן חטא ציבור, ואין הוראתם נידונית כמעשה העבירה.

מיעוט בחלב ומיעוט בעבודה כוכבים...' – ע' ביצחק יקרא חלק א סי' סד.

תד"ה אלא. כתבו להסתפק אם יכול היה הגמרא להסתפק למאן דאמר ב"ד מיייתו, כאשר מתו מיעוט מן הציבור הראשונים ולא נודע כי אם לאלו החיים – האם נחשב רוב לחיוב פר.

ויש לעיין הלא לעיל פשיטא ליה דמרבין ונתמעטו היינו פלוגתא דר' שמעון ורבנן, ומוכח דבעי חטאה (לרבנן) או אף ידיעה (לר"ש) ברוב, והכא ליכא. וצריך לאוקמי כמאן דאמר ציבור מיייתו.

(ע"ב) 'הורו בית דין וידעו שטעו וחזרו בהן, בין שהביאו כפרתן ובין שלא הביאו כפרתן, והלך היחיד ועשה על פיהן – ר' שמעון פוטר... אומר היה ר' שמעון: כל הוראה שיצאה ברוב

ציבור – יחיד העושה אותה פטור' – ממה שכתבו התוס' (בד"ה כל) שאם לא היה רוב ציבור, יחיד שתלה בהוראה – חייב, מזה מבואר שדין משנתנו נכון גם למאן דאמר יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב. וכן מבואר מפסקי הרמב"ם, שפסק כאן לפטור הגם שנקט להלכה יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב.

ואף דקתני 'בין שהביאו כפרתן' וכיון שהרבים כבר נתכפרו בפר, מדוע נפטר היחיד מכשבה ושעירה כשחטא לאחר כפרת הרבים – מוכח מזה שפטור כו"ש קיים אף באופן שאין כפרת פר, ולא הבאת הפר היא הפוטרת מכו"ש. וכבר כתב כן החזו"א ועוד. ואולם עדיין אין הוכחה מכאן למקום שאין מעיקרא חיוב הבאת פר. (וע' לעיל מש"כ בענין מועטים ונתרבו ובדף ב).

ובקהלות יעקב (א) צדד בזה דרך אחרת על פי המשנה-למלך (שגגות ב,ב), שכיון שכבר חטאו רוב ציבור, הרי זו הוראה שנתפשטה בישראל הלכך אף היחיד פטור עליה מחטאת, שהריהו כאנוס, ואף למ"ד יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב. ולא הבנתי, שנראה שלא אמר המשל"מ אלא בהוראה שפשטה בישראל במשך דורות וכיו"ב שנתקבלה כהלכה פשוטה בישראל ולכך נחשב כאנוס (וכן מדויק מלשוננו), אבל לא בכל הוראת ב"ד שעשו על פיה רוב הציבור, שהרי כתבו ר"ח והרמב"ם שבכל מקום שלא נתקיימו תנאי ההוראה לחיוב פר, כגון שאין שם מופלא שבב"ד וכד', מביאים החוטאים קרבן יחיד – הרי

שאינן נחשבים כאנוסים בהוראה שפשטה ברוב ציבור. גם לפי"ז יצא חידוש דין, שלכאורה אין הפרש לענין דרגת האונס, אם חטאו רוב ציבור ממש או מחציתם או קרוב לזה, והרי נאמרה ההלכה בסתמא שמקצת מן הציבור שחטאו מביאים כשבה ושעירה, ואפילו שבטים שלמים שחטאו, וכל כי האי הו"ל לפרש שאם חטאו חלקים נרחבים מהציבור יהא היחיד פטור מכאן ואילך. וכן יצא לפי"ז שמרובים ונתמעטו יפטרו מכו"ש לדברי הכל (ואין כן המשמעות הפשוטה ברבנו חננאל ד.).

*

'ובהוראה הלך אחר רוב יושבי ארץ ישראל, שנאמר... הני הוא דאיקרי קהל אבל הנך לא איקרי קהל' –

'אך נראה לי ברור של דברים, כי מעלת ארץ ישראל על חו"ל להשוכנים בה, כתב מהר"ל בענין ערבות שהיה בתחילת ביאתם לארץ – כי הארץ עושה להשוכנים עליה כאיש אחד, מאחר שהיא מיוחדת לישראל – הארץ מצרפתם להיות אחד. על כן נעשו ערבים זה לזה בשעה שעברו הירדן ובאו לא"י. עיין בדבריו.

וזה נרמז גם כן בש"ס הוריות: 'בהוראה הלך אחר רוב יושבי א"י' – הנך אקרי קהל, אבל אינך לא איקרי קהל. ועל כן צריך לקדש (ראשי חרשים) בארץ ישראל דוקא, דנחשב כאילו קדשוהו כל הקהל מאחר שכולם כאיש אחד, ומועיל הקידוש לכל ישראל' (אבני נזר אור"ח שיד, ד). וכבר ציינו המחברים לדברי הוזה"ק (ח"ג צג): 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ' – אימתי הם גוי אחד, בזמן שהם בארץ. וע"ע בדרשות בית ישי ח"א ב עמ' כה וסי' יא עמ' פג.

דף ד

'משל דסומכוס למה הדבר דומה, לאדם שהביא כפרתו בין השמשות, ספק מבעוד יום נתכפר לו ספק משחשכה נתכפר לו, שאין מביא אשם תלוי... אלא אפילו למאן דאמר צבור מביאין דמפרסמא מלתא והווי אמרינן ליה דהכא בספק מבעוד יום ספק משחשכה אי שאל לא אשכח אינש דמשייליה' – נראה בראשונים שלא גרסו תיבות דהכא בספק מבעו"י ספק משחשכה' – שמשפט זה נראה מיותר ואי אפשר לישבו.

ומשמע מכאן שאדם שהביא חטאתו ונולד לו ספק בכשרותה, והרי א"א לו להביא קרבן אחר משום ספק חולין בעזרה – חייב להביא אשם תלוי, ורק כאן, בספק של 'בין השמשות' – אינו מביא אשם תלוי, ולא נתפרש הטעם.

ומה שפרש"י שהרי בין השמשות כהרף עין ואין אדם יכול לעמוד עליו אם מן היום או מן הלילה – אינו מובן (וע' מהרש"א. וצ"ב). והרא"ש כתב שמעמידים בחזקת יום. ובפרוש ר"ח כתב שכהנים זריזים הם, הלכך תולים שהקריבו מבעוד יום.

ונראה שאין מדובר בספק גמור, אלא שהקריבו מפני שהכריעו מדעתם שעדיין יום הוא אלא שלבו נוקפו אולי טעו. וזה אינו נקרא 'ספק' להביא עליו אשם תלוי, וזה שאמרו 'שהביא כפרתו בין השמשות' – לאו דוקא, כי אז הרי זה ספק גמור ומביא אשם תלוי כבשאר ספקות, אלא הכוונה שהביא סמוך לחשכה (עפ"י חזון איש הוריות יד, ב).

בבאר דעת רש"י לכאורה י"ל שלסומכוס ספק בין השמשות שונה משאר ספקות לפי שנידון כ'ספק בעצם' שהוא שקול בהחלט